

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้มี ทฤษฎี แนวคิด ที่ใช้ในการศึกษาและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการการศึกษาปัญหาระบบบัญชีสำนักงานคลังจังหวัดเชียงราย ดังนี้

ความสำคัญของการบัญชีภาครัฐ⁴

การบริหารการเงินและการคลังของรัฐบาลเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับงานหลายด้าน ซึ่งต้องใช้ความรู้หลายสาขา เช่น การงบประมาณ (Budgeting) การรับ-จ่ายและเก็บรักษาเงิน (Treasury Management) การบัญชี (Accounting) การสอบบัญชี (Auditing) การบริหารภาษีอากร (Tax Administration) และการบริหารหนี้ (Debt Administration) โดยจะต้องนำข้อมูลที่ได้จากการจัดทำบัญชีไปใช้ในการบริหารงานด้านการเงินและการคลัง รวมทั้งการบริหารงานอื่น ๆ ของรัฐบาล

รัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการบันทึกการทางการเงินสำหรับส่วนราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ไว้อย่างรัดกุมและมีระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลทางการเงินที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายบริหารเพื่อใช้ในการวางแผน การกำกับควบคุม และการตัดสินใจ เกี่ยวกับการบริหารประเทศตามปกติ และในกรณีที่ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งต้องใช้ข้อมูลที่ได้จากรายงานการเงิน เพื่อการตัดสินใจในการปรับแผนงานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน หรือนโยบายของรัฐบาลในช่วยเวลานั้น ๆ

ดังนั้นข้อมูลทางการเงินที่ได้จากระบบบัญชี และระเบียบวิธีปฏิบัติทางการเงินของภาครัฐที่ดีนั้นย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องใช้ข้อมูลทางการเงินของภาครัฐเพื่อการตัดสินใจ ได้แก่

1. ฝ่ายบริหารทุกระดับ ต้องการทราบข้อมูลทางการเงิน เพื่อนำมาประกอบการวางแผน การตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการแก้ปัญหาของท้องถิ่น ส่วนภูมิภาค ส่วนกลาง และของประเทศโดยรวม

2. ฝ่ายนิติบัญญัติ สนใจข้อมูลทางการเงิน โดยเฉพาะวงเงินที่กำหนดในงบประมาณที่รัฐบาลเสนอรัฐสภาเพื่ออนุมัติจะถูกนำมาตรวจสอบว่า ฝ่ายบริหารได้มีการปฏิบัติงานตามนโยบายที่แสดงไว้หรือไม่ นอกจากนี้จะใช้ข้อมูลที่ได้จากการบัญชีภาครัฐในการกำกับควบคุมการใช้จ่ายเงินงบประมาณของฝ่ายบริหารว่าเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับหรือไม่

⁴ รองศาสตราจารย์ยุพดี ศิริวรรณ, การบัญชีรัฐบาล, รัตนพลพริ้นติ้ง แอนด์ บายคิง, 2546 : หน้า 1-2

ฝ่ายนิติบัญญัติขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นก็ให้ความสนใจข้อมูลที่ได้จากรายงานการเงินเช่นกัน โดยจะนำไปประกอบการพิจารณาอนุมัติงบประมาณ และกำกับควบคุมการใช้จ่ายเงินของฝ่ายบริหาร

3. รัฐวิสาหกิจ สนใจข้อมูลทางการเงินของรัฐบาลที่เกี่ยวกับนโยบายการใช้จ่ายเงินงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐทุกระดับ เพื่อนำมาประกอบการวางแผนการผลิตสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของส่วนราชการ และหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ

4. นักลงทุน สนใจรายงานการเงินของรัฐบาล เพราะจะช่วยให้ทราบถึงฐานะการเงินและแนวโน้มของนโยบายการเงินและการคลังของรัฐบาล เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุนในพันธบัตรของรัฐบาล

5. ธุรกิจภาคเอกชน สนใจข้อมูลด้านการใช้จ่ายของรัฐบาล และหน่วยงานต่าง ๆ ในภาครัฐ ว่ามุ่งเน้นไปทางด้านใด ทั้งนี้เพื่อจะได้เตรียมวางแผนการผลิต และ/หรือ ให้บริการกับภาครัฐได้ทันต่อเหตุการณ์

6. ผู้ที่สนใจเรื่องการบริหารการเงินการคลังรัฐบาล สนใจการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลที่ได้จากการจัดเก็บภาษีอากรจากประชาชนว่าถูกนำไปใช้จ่ายในด้านใดบ้าง และเป็นไปอย่างประหยัดและสุจริตหรือไม่ นอกจากนั้นผู้ที่สนใจในเรื่องของการบริหารการคลัง จะสนใจข้อมูลด้านการจัดเก็บรายได้ และการใช้จ่ายของรัฐบาลว่ามีการใช้ในด้าน เศรษฐกิจ การศึกษา การป้องกันประเทศ การสาธารณสุข ฯลฯ อย่างเหมาะสมและเป็นไปตามทฤษฎีหรือไม่

ระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินกับการบัญชีภาครัฐของไทย

การบัญชีภาครัฐของไทยได้กำหนดระเบียบวิธีการรวบรวมข้อมูลทางการเงินที่เกิดจากการบริหารราชการให้สอดคล้องกับระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทย กำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยมีส่วนราชการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทำหน้าที่บริหารและปฏิบัติราชการตามแผนและนโยบายที่รัฐบาลกำหนด และได้มีการกระจายอำนาจการบริหารให้กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นโดยการออกกฎหมายให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดเก็บภาษีส่วนท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้จ่ายในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น โดยไม่ต้องนำส่งให้กับส่วนกลาง แต่รัฐบาลยังมีภาระหน้าที่จัดสรรงบประมาณแผ่นดิน(งบเงินอุดหนุน) ให้กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นตามความจำเป็นและตามความเหมาะสม

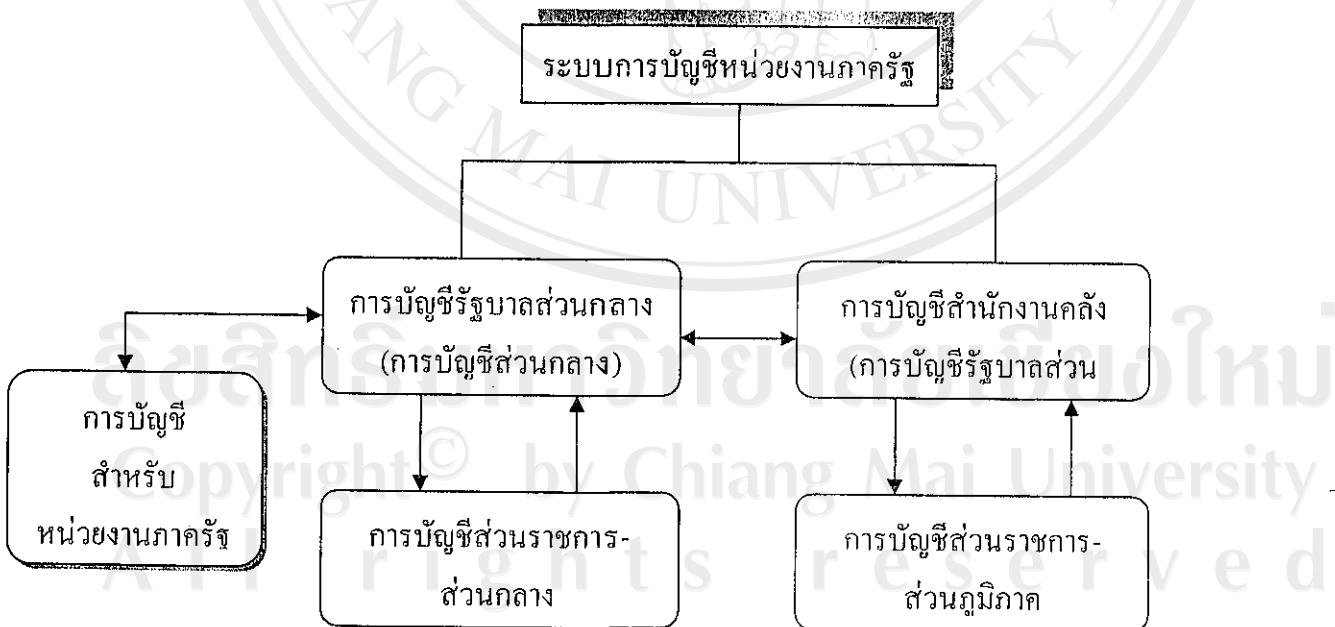
กล่าวได้ว่าการบัญชีรัฐบาลที่กรมบัญชีกลางรับผิดชอบอยู่นั้น เป็นระเบียบวิธีปฏิบัติทางการเงินและการบัญชีที่กำหนดขึ้นสำหรับการบันทึกรายการทางการเงินที่เกิดจากการบริหารราชการของรัฐบาล เฉพาะรายการที่เกิดขึ้นระหว่างกระทรวงการคลังกับส่วนราชการในส่วนกลาง

กระทรวงการคลังกับหน่วยงานภาครัฐลักษณะพิเศษและระหว่างกระทรวงการคลังโดยสำนักงานคลังกับส่วนราชการในส่วนภูมิภาค ทั้งนี้ไม่รวมถึงการบัญชีสำหรับหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

กระทรวงการคลังได้มีประกาศ เรื่อง หลักการและนโยบายบัญชีสำหรับหน่วยงานภาครัฐ ฉบับที่ 2 ซึ่งมีผลให้ส่วนราชการระดับกรม และหน่วยงานภาครัฐลักษณะพิเศษ ได้แก่ หน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ องค์การมหาชน และหน่วยงานอิสระอื่นของภาครัฐที่มีกฎหมายจัดตั้ง โดยเฉพาะ รวมทั้งกองทุนเงินนอกงบประมาณต้องนำหลักการและนโยบายบัญชีดังกล่าวมาใช้เป็นมาตรฐานในการกำหนดระบบบัญชีให้เหมาะสมกับบทบาทภารกิจและการบริหารจัดการภายในหน่วยงาน โดยให้นำเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ในการจัดทำบัญชีและรายงานการเงินที่ต้องส่งให้กรมบัญชีกลาง เพื่อจัดทำรายงานการเงินของแผ่นดินในภาพรวมต่อไป

โครงสร้างของระบบการบัญชีภาครัฐของไทย

ระบบการบัญชีรัฐบาลไทย เป็นระบบการรวบรวมและบันทึกข้อมูลทางการเงินที่เกิดจากการบริหารราชการของรัฐบาล การปฏิบัติงานของส่วนราชการและหน่วยงานภาครัฐ ตามโครงสร้างต่อไปนี้

ภาพที่ 1 : โครงสร้างของระบบการบัญชีภาครัฐของไทย

การบัญชีรัฐบาล

หมายถึง เป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการรวบรวมและบันทึกรายการรับ-จ่าย และ โอนเงิน ระหว่างกระทรวงการคลังกับส่วนราชการ และหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ รวมทั้งการจัดทำ รายงานการเงิน ซึ่งกรมบัญชีกลางมีหน้าที่รับผิดชอบ

1. การบัญชีรัฐบาล-ส่วนกลาง หรือ การบัญชีส่วนกลาง หมายถึง วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับการ บันทึกรายการทางการเงินที่เกิดจากการบริหารราชการของรัฐบาลในส่วนกลาง รายการเบิกจ่าย ระหว่างรัฐวิสาหกิจหรือกระทรวงการคลัง และรายการเบิกจ่ายระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่มีใช้ส่วน ราชการหรือรัฐวิสาหกิจกับกระทรวงการคลัง ซึ่งกรมบัญชีกลางเป็นผู้รับผิดชอบในการบันทึก รายการที่เกี่ยวกับการ โอนเงินระหว่างกระทรวงการคลังกับส่วนราชการ และหน่วยงานภาครัฐ ดังกล่าว รวมถึงการบันทึกรายการที่เกี่ยวกับการ โอนเงิน และการย้ายตัวเงินระหว่าง กระทรวงการคลังกับสำนักงานคลังต่างๆ ในส่วนภูมิภาค

2. การบัญชีรัฐบาล-ส่วนภูมิภาค หรือ การบัญชีสำนักงานคลัง หมายถึง วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับ การรวบรวมและบันทึกรายการทางการเงิน ที่เกิดจากการบริหารราชการของรัฐบาลในส่วนภูมิภาค ซึ่งกำหนดให้สำนักงานคลังจังหวัด และสำนักงานคลังอำเภอเป็นผู้รับผิดชอบบันทึกรายการรับ-จ่าย และโอนเงินระหว่างสำนักงานคลังกับส่วนราชการในเขตพื้นที่ และบันทึกรายการ โอนเงินและย้าย ตัวเงินระหว่างสำนักงานคลังกับกระทรวงการคลัง รวมทั้งการจัดทำรายงานการเงินเสนอ กรมบัญชีกลาง

ความหมายของระบบบัญชี

ระบบบัญชี⁵ คือ ระบบการจัดเก็บข้อมูลทางการเงินอันประกอบด้วยแบบฟอร์ม หรือ เอกสารต่าง ๆ บันทึกทางการบัญชี รายงาน ตลอดจนวิธีการและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ได้นำมาใช้ใน การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานและการเงินของกิจการแห่งใดแห่งหนึ่งให้แก่ฝ่ายจัดการ เพื่อช่วยให้ฝ่ายจัดการสามารถปฏิบัติหน้าที่อันอยู่ในความรับผิดชอบของตนให้ลุล่วงไปด้วยดี และ เพื่อเสนอข้อมูลแก่บุคคลภายนอกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการนั้น เช่น ผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ และส่วนราชการ เป็นต้น

⁵ วิไล วีระปรีช จงจิตต์ หลีกภัย, ระบบบัญชี, สำนักงานพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533 : หน้า 1

ความสำคัญของระบบบัญชี⁶

นอกจากจะใช้ข้อมูลทางการบัญชีเป็นเครื่องวัดผลการดำเนินงานในรอบระยะเวลาที่ผ่านมา ธุรกิจจำเป็นต้องมีระบบบัญชีที่ดี เพื่อจะใช้เป็นเครื่องมือที่ดีของฝ่ายบริหารในการควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อีกด้วย ในกิจการเล็ก ๆ ที่การดำเนินงานขึ้นอยู่กับเจ้าของเพียงคนเดียวหรือสองคนนั้น ความสำคัญของระบบบัญชีอาจจะเห็นได้ไม่ชัดเจนนัก ทั้งนี้เพราะเจ้าของกิจการสามารถควบคุมดูแลการดำเนินงานด้วยตนเองได้ทั่วถึง แต่กิจการขนาดใหญ่ที่แบ่งงานออกเป็นหลายส่วน และมีพนักงานเป็นจำนวนมาก เจ้าของหรือผู้บริหารงานไม่สามารถควบคุมดูแลได้ทั่วถึง จำเป็นต้องมีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานและขยายขอบเขตการควบคุมออกไปให้หัวหน้าของส่วนงานต่าง ๆ เป็นผู้รับผิดชอบ ในกิจการขนาดใหญ่ ระบบบัญชีมีความสำคัญมาก เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งที่จัดหาข้อมูลต่าง ๆ ให้ฝ่ายจัดการแล้ว ข้อมูลที่ได้จากระบบบัญชียังอาจจะเป็นข้อมูลอันแสดงถึงผลของการดำเนินงานในรอบระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งฝ่ายจัดการจะได้นำไปใช้ในการประเมินผลของการตัดสินใจในการบริหารงานของตนว่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดและยังอาจใช้เป็นหลักในการวางแผนงานในอนาคตอีกด้วย นอกจากนั้นข้อมูลทางการบัญชียังอาจใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญของฝ่ายจัดการในการควบคุมการดำเนิน ธุรกิจได้เป็นอย่างดี เพราะข้อมูลที่ได้จากระบบบัญชียังจะช่วยให้เห็นว่าส่วนงานต่าง ๆ ดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ดังนั้นการวางระบบบัญชีจึงต้องพิจารณาให้มีการจัดทำรายงานทางการเงินอย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ถูกต้องเชื่อถือได้ และประหยัดค่าใช้จ่าย นอกจากรายงานที่เสนอฝ่ายจัดการและผู้ถือหุ้นแล้วรายงานที่เสนอต่อส่วนราชการก็เป็นสิ่งสำคัญมากเช่นกัน เพราะธุรกิจจำเป็นต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดแห่งกฎหมายทั้งในแง่ภาษีอากรและเรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง

ความสำคัญของระบบบัญชีอีกประการหนึ่งนอกจากที่กล่าวมาแล้ว คือ อาจจะใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและรักษาทรัพย์สินของกิจการไม่ให้สูญหายหรือนำไปใช้ในทางที่ไม่สมควรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาแล้ว ระบบบัญชีที่วางไว้จึงต้องเป็นระบบที่มีการควบคุมภายในที่ดี

ระบบบัญชีมีส่วนประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน⁷ คือ

ส่วนที่ 1 ระบบการบันทึกและการเก็บรวบรวมข้อมูล (Databank system) เป็นการสร้างแบบระบบการเก็บเอกสาร หลักฐานทางการค้า และการบันทึกรวบรวมข้อมูล กิจกรรมที่กระทำ

⁶ วิไล วีระปรีช จงจิตต์ หลีกภัย, ระบบบัญชี, สำนักงานพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533 : หน้า 1

⁷ รองศาสตราจารย์นภาพร ณ เชียงใหม่, ระบบบัญชี, บริษัท พัฒนาการ(2535) จำกัด, 2542:หน้า 2

ในส่วนนี้เกี่ยวกับการออกแบบเอกสาร การออกแบบการรวบรวมข้อมูล การกำหนดภาพทางเดินของเอกสาร การบันทึกบัญชี และการจัดระเบียบการทำงาน การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน

ส่วนที่ 2 ระบบการรายงานข้อมูล (Information output system) เป็นการสร้างระบบการรายงานผลการประกอบการค้าและระเบียบการทำงาน กิจกรรมที่ทำ ได้แก่ การออกแบบรายงาน กำหนดวิธีการแยกแยะข้อมูล นำข้อมูลผ่านกระบวนการกลั่นกรอง การวิเคราะห์และตีความหมาย ข้อมูลต่าง ๆ การจัดทำข้อมูลให้สื่อความหมาย สอดคล้องกับจุดประสงค์ การใช้ข้อมูลที่แตกต่างกันให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเพียงพอและทันต่อเวลา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการใช้ข้อมูลของผู้บริหารระดับต่าง ๆ

การศึกษาระบบบัญชีเดิมก่อนวางระบบบัญชีใหม่⁸

เพื่อให้การวางระบบบัญชีมีประสิทธิภาพจำเป็นจะต้องเข้าไปศึกษา การทำงานตามระบบบัญชีปัจจุบันของกิจการนั้นก่อนเสมอ เพราะจะก่อให้เกิดการเชื่อมต่อของกระบวนการทำงานในระบบ งานของกิจการตามปกติ พร้อมกับวิเคราะห์ระบบเดิมเพื่อให้มีความคล่องตัวสูง เทคนิคที่ใช้ในการจัดบันทึกข้อมูลมี 3 วิธี ซึ่งการรวบรวมข้อมูลไม่ได้จำกัดว่าจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล วิธีใดวิธีหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่สามารถใช้ทุกวิธีผสมผสานกัน คือ

1. การจดบันทึก (Narrative description) หมายถึง การเขียนคำอธิบาย ลักษณะของรายการจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการควบคุมภายในที่มีอยู่ โดยเริ่มจากจุดเริ่มต้นของรายการ จนถึงขั้นตอนสุดท้าย วิธีนี้มีข้อดี คือ เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด แต่มีข้อเสียคือถ้าขั้นตอนต่าง ๆ ของรายการมีรายละเอียดมาก หรือมีความซับซ้อน การเขียนอธิบายที่ยืดยาวจะทำให้เกิดความสับสนและมองไม่เห็นภาพรวมโดยชัดเจน

2. การเขียนเป็นผังทางเดินของรายการ (Flow chart) เป็นการเขียนภาพแสดงทางเดินของเอกสารและการบันทึกบัญชี (Flow chart) เป็นการเขียนโดยใช้สัญลักษณ์และแผนภาพ เพื่อแสดงเส้นทางของเอกสาร ประกอบรายการตั้งแต่ต้นจนจบ ข้อดีของ Flow chart คือทำให้เห็นภาพรวมของระบบตั้งแต่ต้นจนจบได้ง่าย ตลอดจนทำให้วิเคราะห์การปฏิบัติงานได้ง่าย ทราบจุดอ่อนของระบบการควบคุมอยู่ตรงไหน ข้อเสีย ก็คือ ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านต้องเข้าใจสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่นำมาใช้หรือมีความรู้เกี่ยวกับการอ่าน Flow chart ได้พอสมควร

3. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับการประเมินระบบการควบคุมภายใน การใช้แบบสอบถามจะช่วยให้แน่ใจว่า ได้ถามคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการ

⁸รองศาสตราจารย์นภาพร ณ เชียงใหม่, ระบบบัญชี, บริษัท พัฒนาการ(2535) จำกัด, 2542:หน้า 2

ครบถ้วน ส่วนใหญ่การออกแบบสอบถาม จะให้มีคำตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” และจะอธิบายเพิ่มเติมถ้า “ไม่ใช่” โดยคำถามจะมุ่งประเด็นไปยังขั้นตอนการปฏิบัติงาน ถ้าตอบว่า “ใช่” ก็หมายถึงการควบคุม ถ้า “ไม่ใช่” ก็หมายถึงไม่มีการควบคุม วิธีการสำรวจที่วิธีหนึ่งคือการตั้งรูปแบบคำถาม โดยทำการถามเป็นเรื่อง ๆ ไป คำถามนี้จะเป็นแนวทางในการวางระบบงานเพื่อการตรวจสอบ การควบคุมภายใน สมุดจดบันทึกรายละเอียดการสำรวจ จึงมีประโยชน์ดังนี้

1. เป็นวิธีรวบรวม จัดลำดับข้อมูล ทำให้ทราบว่าได้รับข้อมูลครบถ้วนโดยไม่ขาดข้อมูลใดที่จำเป็นต้องใช้งาน
2. ให้ข้อมูลต่อผู้วางระบบบัญชีเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ของกิจการ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวบุคคลอื่นที่มีใช้ผู้สำรวจวิเคราะห์ระบบบัญชี อาจนำมาใช้ประโยชน์ได้
3. ในการทำรายงานเสนอลูกค้า รายละเอียดตลอดจนแผนภาพ อาจให้ประโยชน์เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้เน้นเฉพาะเรื่อง เช่น แผนผังแสดงการรับเงิน จ่ายเงิน
4. เพื่อเก็บเป็นหลักฐานที่ทำและเป็นประโยชน์ในการอ้างอิงภายหลัง หรือนำมาใช้ในการปรับปรุงงานระบบบัญชีใหม่ภายหลัง

การจัดระบบให้กับธุรกิจต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องเข้าไปศึกษา ถึงวิธีการดำเนินงานของกิจการนั้นให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง มิฉะนั้นจะเกิดการผิดพลาด หรือพิจารณาข้ามจุดที่สำคัญไป ศึกษาการใช้เครื่องมือเครื่องใช้กำหนดวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเอกสารการค้า การบันทึก การรายงานรวมทั้งการเก็บรักษาข้อมูลและเอกสารทางการค้าในแฟ้มชั่วคราวหรือแฟ้มถาวร เพื่อนำผลการวิเคราะห์เสนอแนะการปรับปรุงขั้นตอนการทำงานใหม่ จะต้องกำหนดงานที่ต้องจัดทำ ตามลำดับในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ขอรหัสความต้องการของเจ้าของหรือฝ่ายบริหาร ว่ามีความต้องการอย่างไร
2. ศึกษาขั้นตอนการดำเนินงาน
3. ศึกษาการจัดระเบียบองค์กร
4. ศึกษาระบบการควบคุมภายในและสอบทานระบบควบคุมภายใน
5. ศึกษาการกำหนดชุดเครื่องมือ เครื่องใช้และเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ใช้
6. ศึกษาการออกแบบเอกสารที่ใช้
7. ศึกษาการออกแบบสมุดลงรายการขั้นต้น
8. ศึกษาการออกแบบบัญชีแยกประเภท
9. ศึกษาการออกแบบชุดรายงานและงบการเงินต่าง ๆ
10. ศึกษาคู่มือในการปฏิบัติงาน

11. เขียนแผนภาพเส้นทางเดิน ของเอกสารและการบันทึกบัญชี ตามวิธีการทำงานของระบบเดิม

ขั้นตอนที่ 1 ขอรบความต้องการของเจ้าของ หรือฝ่ายบริหารว่ามีความต้องการอย่างไร ก่อนอื่นต้องทำการสำรวจธุรกิจเพื่อให้แน่ใจว่า ได้เรื่องราวต่าง ๆ มาอย่างครบถ้วน การสำรวจจะทำให้ทราบลักษณะโดยทั่ว ๆ ไป ของธุรกิจ รายละเอียดด้านการสำรวจ ขั้นตอนการปฏิบัติงานของกิจการ โดยการใช้สมุดคณบบันทึก เขียนแผนภาพ เพื่อที่จะให้อ่านเข้าใจง่าย สามารถนำข้อมูลการสำรวจมาวิเคราะห์ ตีความ ได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จของการวางระบบบัญชี ขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถในการสำรวจ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาขั้นตอนการดำเนินงาน

โดยทั่วไปแล้ว งานการวางระบบบัญชีตามที่ได้รับมอบหมายจะต้องใช้เวลาในการศึกษาสภาพโดยทั่วไป และช่วงเวลาในการวางระบบบัญชีพอสมควร แต่ต้องเรียนรู้ถึงเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ระบบการทำงาน และงานประจำของสำนักงาน
2. การจัดองค์การของธุรกิจ หน้าที่งานของฝ่ายบัญชีในธุรกิจขนาดใหญ่และขนาดเล็ก
3. หลักและการปฏิบัติการตรวจสอบบัญชี เพื่อให้มีการผ่านบันทึก ได้ผ่านการตรวจสอบเรียบร้อยและทรัพย์สินของกิจการได้รับการดูแล โดยผู้ตรวจสอบบัญชีภายในกิจการ

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาการจัดระเบียบองค์กร

เพื่อจัดแบ่งหน่วยงาน หน้าที่และความรับผิดชอบ กำหนดหลักและงานประกอบ (Line and staff) เพื่อกำหนดระบบการทำงาน กำหนดเส้นทางเดินของข้อมูลและเอกสารการบัญชี หน่วยงานใดควรค่าเอกสารนั้น จำนวนกี่ชุด ส่งไปให้แผนกใดบ้าง หน่วยงานใดจะเก็บรักษาเอกสารใด ตรวจสอบและยืนยันกันอย่างไร บันทึกการอย่างไร เมื่อได้รับเอกสารนั้นเพื่อให้มีระบบการควบคุมภายในที่มีคุณภาพที่สุดองค์การบริหารธุรกิจมีรูปแบบการจัดระเบียบองค์กรแตกต่างกันแล้วแต่ขนาดของธุรกิจ รูปแบบการจัดตั้ง

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาการกำหนดระบบการควบคุมภายใน

การจัดระบบข้อมูลทางการบัญชี จะต้องจัดระบบการทำงานให้หน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์การธุรกิจปฏิบัติงานได้สะดวกรวดเร็ว ถูกต้องและควบคุมภายในได้ดีที่สุด เอกสารต่าง ๆ ที่ทำขึ้นจะต้องกำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดทำ การเก็บรักษา การบันทึกบัญชี การจัดทำรายงาน กำหนดจำนวนชุดของเอกสาร ให้เหมาะสมกับระดับการควบคุมภายในที่ต้องการการกำหนดจำนวนชุดเอกสารน้อยที่สุด ทำให้เสียต้นทุนในการจัดพิมพ์นอกจากนั้น รายละเอียดในเอกสารต้องออกแบบฟอร์มในลักษณะประหยัดเวลาในการกรอกรายการให้ใช้เวลาน้อยที่สุด เช่น

การเว้นช่องว่างเพื่อกรอกข้อความถ้าต้องเขียนซ้ำ ๆ คำเดิม ก็ควรจะพิมพ์ไว้แต่รายละเอียดในเอกสารจะต้องมีข้อมูลจำเป็นในการกำหนดความรับผิดชอบเพื่อการควบคุมภายในที่ดี เช่น ลายเซ็นผู้อนุมัติ ผู้เบิกจ่าย ผู้รับ เลขที่ เล่มที่ วันที่ หรือรายการเพื่อการตรวจสอบยืนยันอื่นที่จำเป็น เพื่อความรับผิดชอบในการทำงาน

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาการกำหนดชุดเครื่องมือ เครื่องใช้และเครื่องคอมพิวเตอร์ที่จะใช้

ทำการสอบถามเจ้าของธุรกิจนั้นว่า จะลงบัญชีด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือจะใช้ระบบลงบัญชีด้วยระบบสมุดบัญชีทั่วไป จะต้องกำหนดเครื่องมือเครื่องใช้ คอมพิวเตอร์ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงาน พนักงาน เครื่องช่วยงาน การบันทึกข้อมูลในแบบฟอร์ม สมุดรายวัน บัญชีแยกประเภทและการจัดทำรายงาน เครื่องมือที่ใช้กันมากที่สุด เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคำนวณ เครื่องส่งแฟกซ์ ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 6 ศึกษาการออกแบบเอกสารที่ใช้ในธุรกิจ

แบบฟอร์มต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบการประมวลข้อมูลทางการบัญชี การบันทึกบัญชี การรายงาน และงานประจำสำนักงานให้เป็นหลักฐาน ในการบันทึกบัญชี ลำดับต่อไปจึงออกแบบฟอร์ม เอกสารใบสำคัญ ออกแบบสมุดลงรายการขึ้นต้น และทะเบียน ต่าง ๆ ออกแบบสมุดลงรายการขึ้นปลาย คือ บัญชีแยกประเภท ออกแบบการรายงานข้อมูล และการจัดผังบัญชี (Chart of account)

ขั้นตอนที่ 7 ศึกษาการออกแบบสมุดรายการขึ้นต้น

ชุดสมุดต่าง ๆ หรือแบบพิมพ์เป็นแผ่น ๆ ที่ใช้แทนสมุดรายวันขึ้นต้น (Journals) ใช้ในการบันทึกการขายขึ้นต้น จำนวนสมุดรายวันซึ่งธุรกิจเลือกใช้นี้จะขึ้นอยู่กับระบบบัญชีของธุรกิจ

ขั้นตอนที่ 8 ศึกษาการออกแบบบัญชีแยกประเภท

เป็นสมุดบันทึกการขายขึ้นปลายเพื่อบันทึกการขายต่าง ๆ ที่ผ่านจากสมุดรายวันขึ้นต้น เพื่อจัดแยกประเภท และจัดหมวดหมู่ของบัญชี การออกแบบเอกสารและบัญชี จะต้องสอดคล้องกับเครื่องและเครื่องใช้ เช่น ใช้ระบบการประมวลข้อมูลนั้น ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ลงบัญชี มีความจำเป็นต้องใช้แบบฟอร์มที่เป็นแผ่นการ์ดมากกว่าที่จะใช้ระบบสมุด เพราะระบบสมุดเหมาะสมที่จะลงบัญชีด้วยมือ การเก็บข้อมูลเข้าไปในแผ่นดิสเกต สามารถเรียกข้อมูลมาใช้ได้รวดเร็วและตรวจเช็ครายการได้ง่าย สามารถตรวจสอบยืนยันได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 9 ศึกษาการออกแบบชุดรายงานและงบการเงินต่าง ๆ

การรายงาน เพื่อแสดงการควบคุมภายในและตรวจสอบยืนยันรายการ ของระบบบัญชี เช่น รายงานการตรวจนับสินค้าประจำเดือน ประจำสัปดาห์ งบการเงินที่จะต้องออกแบบ เช่น งบดุล งบกำไรขาดทุน งบต้นทุนการผลิต งบต้นทุนขาย งบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงิน การ

รายงานและการทำงานการเงินจะต้องได้ข้อมูลถูกต้องและทันเวลาตามความต้องการ ที่จะนำรายงานหรืองบการเงินนั้นไปใช้เสนอต่อฝ่ายบริหาร หรือเสนอต่อหน่วยงานราชการเป็นประจำ

ขั้นตอนที่ 10 ศึกษาคู่มือในการปฏิบัติงานตามระบบบัญชี

จัดทำคำสั่งและคู่มือการปฏิบัติงานตามระบบ กำหนดวิธีการทำงานให้ละเอียดรัดกุม กำหนดเส้นทางเดินของงานต่าง ๆ ตามระบบ จัดทำคำอธิบายกว้าง ๆ เกี่ยวกับการทำงานตามระบบ กำหนดวิธีใช้แบบพิมพ์ ชนิด ขนาด สี แบบ วิธีการใช้เอกสาร คำอธิบายวิธีเปิดบัญชี ปิดบัญชี การแก้ไขรายการบัญชี คำอธิบายวัตถุประสงค์ และลักษณะวิธีการลงบัญชี สมุดบัญชีแยกประเภทรายตัว สมุดลงรายการขั้นต้น สมุดบันทึกความจำต่าง ๆ การผ่านบัญชีไปบัญชีแยกประเภท

คำสั่งหรือคำอธิบายวิธีปฏิบัติงานตามระบบควรจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร ควรมีภาพแสดงทางเดินของเอกสารและการบันทึกบัญชี

ขั้นตอนที่ 11 เขียนแผนภาพทางเดินของเอกสารและการบันทึกบัญชี ตามวิธีการทำงานของระบบเดิม

การกำหนดหน่วยงาน การกำหนดเอกสารที่ใช้ในระบบ การกำหนดเส้นทางเดิน การกำหนดการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ กำหนดจุดบันทึกข้อมูล จุดเก็บรักษาเอกสาร จัดเก็บรักษาสินทรัพย์ จุดตรวจสอบ จุดรายงานเพื่อการตรวจสอบยืนยัน รวมทั้งกำหนดอำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบ วางระบบบัญชีให้สอดคล้องกับงานที่ต้องทำ วางแผนควบคุมด้านการรับจ่ายเงิน

แนวคิดในด้านระบบบัญชี

การบริหารงานอย่างมีระบบ(System) จัดเป็นสิ่งสำคัญในปัจจุบัน คำว่า “ระบบ” ประกอบด้วย กระบวนการ (Precedure) และวิธีการ (Method) “กระบวนการ” หมายความว่า ส่วนที่ถูกกำหนดขึ้นสำหรับให้ทราบว่าต้องทำอะไร ใครเป็นผู้ทำ และจะต้องทำเมื่อใด ส่วน “วิธีการ” หมายความว่า คำอธิบายถึง วิธีทำซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าจะต้องทำอะไร ระบบบัญชีที่วางไว้ได้อย่างเหมาะสม ถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่ง ในการบันทึกข้อมูลและใช้ในการควบคุม ซึ่งมีส่วนช่วยผู้บริหารในด้านการตัดสินใจเป็นอย่างมาก

“ระบบบัญชี” ตามคำกล่าวของ Francis E. Moore และ Howard F. Settler หมายถึง บรรดากำหนดกฎเกณฑ์ที่ได้วางไว้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานทางบัญชีอันเริ่มจากแบบเอกสาร ประเภทสมุดบัญชีและทะเบียน วิธีบันทึกรายการ การสรุปผลและการจัดทำรายงาน ซึ่งมีลักษณะของการ

⁹ ประพันธ์ ศิริรัตน์ชำระ, การวางระบบบัญชี(Accounting Systems Design and Installation), แผนกพัสดุ สำนักการเงินและทรัพย์สิน มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2541 : หน้า 2

ควบคุมภายในที่เหมาะสม ตลอดจนช่วยให้สามารถแสดงให้เห็นผลการดำเนินงานและฐานะการเงินได้ตามความต้องการของผู้บริหารผู้สนใจภายนอก

บททวนวรรณกรรม

นาถญา สิริสายัณห์ (2544) ได้ทำการศึกษาระบบและวิธีการบัญชีกองทุนทดแทนผู้ประสบภัย พบว่าการดำเนินงานของกรมการประกันภัยมีการแบ่งส่วนงานความรับผิดชอบของพนักงาน มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ การอนุมัติ และแบ่งแยกหน้าที่ แต่ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะในส่วนองงานกองทุนทดแทนผู้ประสบภัยจังหวัดทุกจังหวัด ไม่สามารถแบ่งส่วนงานได้ตามผังการดำเนินงาน เนื่องจากมีบุคลากรน้อย ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ไม่ตรงกับสายงานที่ได้รับมอบหมาย

ในส่วนองงานระบบบัญชีกองทุนทดแทนผู้ประสบภัย พบว่าไม่มีการวางระบบบัญชีเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องหมาย ที่แสดงว่ามีการ ประกันภัยสำหรับผู้ประสบภัยของกรมการประกันภัย ทำให้มีการลอกเลียนแบบเครื่องหมาย วิธีการบันทึกบัญชีมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก และไม่ได้มีการจัดทำงบการเงินเปรียบเทียบ

แนวทางแก้ไข ควรจัดให้มีการอบรมบุคลากร ควรมีวางระบบบัญชีเกี่ยวกับการควบคุมเครื่องหมาย ควรจัดทำงบการเงินเปรียบเทียบ ควรนำเครื่องคอมพิวเตอร์มาช่วยในการจัดทำบัญชี ซึ่งจะช่วยให้สะดวกรวดเร็วทันต่อการใช้งบการเงินและเพิ่มจำนวนบุคลากรในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมและตรงกับสายงานที่ได้รับมอบหมาย

สุนิสา ยิ่งศิริอำนวย(2543) ได้ทำการศึกษาระบบบัญชีของสหกรณ์เครดิตยูเนียนมหาวิทยาลัยพายัพ จำกัด โดยมีความมุ่งหมายในการศึกษาระบบบัญชีที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อค้นหาปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของระบบบัญชี โดยใช้วิธีการสอบถามโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ พนักงานบัญชี เภรัญญิก คณะกรรมการดำเนินการและสังเกตวิธีการปฏิบัติงาน

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบเอกสารบางชนิดไม่เหมาะสม ไม่ได้จัดให้มีสมุดรายวันทั่วไป และไม่ผ่านรายการไปยังบัญชีแยกประเภททั่วไป ทำให้ไม่ทราบถึงความเคลื่อนไหวของรายการบัญชีต่าง ๆ และเกิดปัญหาการตรวจสอบความถูกต้องของยอดคงเหลือของรายการบัญชีต่าง ๆ ที่ปรากฏในงบการเงิน

นอกจากนั้นยังพบว่า พนักงานบัญชี มิได้เป็นผู้จบการศึกษาจากสาขาวิชาการบัญชีโดยตรง และมีได้เป็นพนักงานประจำ ทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการจัดทำรายงานทางการเงินและมีความผิดพลาดในบางครั้ง และปัญหาเกี่ยวกับการแบ่งแยกหน้าที่ที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ มีการกำหนดหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถทำรายการใดรายการหนึ่งตั้งแต่ต้นจนจบได้เอง ซึ่งถือเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ทำการทุจริตได้ และในการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานของ

คณะกรรมการตรวจสอบไม่เหมาะสม ซึ่งอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับให้ความร่วมมือในการตรวจสอบ
ได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved